

Prof. Olga Szczołokowa, PhD
National Pedagogical University M. Dragomanova
Kyiv, Ukraine

The Rules of Methodological Education of Future Music Teachers in Special Schools

In the following paper is presented elaborated experimental author's model of preparation a music teacher who works with children of special educational needs. The main scientific rules of such preparation are presented as well as the aspects and tasks. Moreover, in this article are shown various forms of student courses, which aims are to elaborate and to preserve in the different forms of working with disabled children in different age.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ШІЛ

Сучасні освітні тенденції нашої країни на засадах демократизації загострили питання духовного потенціалу суспільства, розвитку культури і соціокультурного середовища. Здатність української держави розв'язувати насущні проблеми, можливість її входження в світове співтовариство значно залежатиме від нового підходу до завдань освіти в царині культури. Пріоритетного значення в цьому аспекті набуває підвищення відповідальності вчителя за навчання і виховання підростаючого покоління, отже вимагає формування його різнобічних професійних якостей, ключовими елементами яких виступає широка культурологічна освіченість, творче мислення, власні світоглядні установки, особливо в процесі підготовки спеціалістів вищої кваліфікації, залучення студентської молоді до цінностей художньої культури минулого і сучасності¹.

Особливо актуалізується проблема навчання молоді з особливими потребами і підготовки майбутніх музично-педагогічних фахівців для спеціальних шкіл-інтернатів. Ця проблема вимагає особливо уважного вивчення і спеціального дослідження, оскільки відноситься до майже не вивчених проблем загальної і спеціальної педагогіки взагалі і музичної зокрема. Це обумовлено складністю об'єднання багатопрофільного змісту музично-педагогічних предметів і предметів,

¹ В.П. Андрущенко (2004). *Мистецька освіта в системі формування педагога XXI століття*, «Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова», Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти, Вип. 1 (6), Видавництво НПУ, с. 3-5.;

що відносяться до спеціальної педагогіки і психології (основи дефектології, медицина, корекційна педагогіка, музикотерапія та ін.)².

В цьому напрямку нами була розроблена експериментальна модель³ підготовки фахівців цього напрямку, в якій враховувались такі наукові положення:

- засвоєння музично-педагогічних знань студентів вищих навчальних закладів детерміновано змістом загальнокультурної, мистецькознавської, методичної та дефектологічної підготовки у їх взаємозв'язку;

- необхідною умовою формування синтетичних методичних знань студентів є розвиток творчого мислення і науково-дослідницьких навичок, які підвищують потенціал музично-педагогічної діяльності молодого фахівця;

- врахування сучасних музично-естетичних потреб і інтересів молоді з особливими потребами і специфіки засвоєння ними музичних знань.

Ми передбачали, що підготовки студентів у цій галузі може здійснюватись лише в тому випадку, коли вона організована у всіх діяльнісних аспектах: пізнавальному, комунікативному, ціннісно-організаційному, корекційно-компенсаторному, творчому. Водночас, обґрунтування провідних методичних положень вимагало врахування культурологічної спрямованості знань та відмінності від традиційних методик викладання музики в загальноосвітніх школах України⁴.

У відповідності з цим дослідження проблеми методичного забезпечення студентів комплексом спеціальних знань передбачало вирішення певної кількості завдань:

1. Проаналізувати існуючий досвід викладання музики в спеціальних школах-інтернатах, визначити його особливості.
2. Розкрити можливості нових форм і типів уроків, які використовуються вчителями з метою розвитку музичних інтересів, зацікавленості у вивчення матеріалу.
3. Систематизувати методи і прийоми художньо-педагогічного впливу на школярів з особливими потребами і забезпечити цими знаннями студентів.

² В.І. Бондар (2005). *Проблеми корекційного навчання у спеціальній педагогіці*. Навчальний. Посібник, Видавництво «Наш час».

³ О.П. Щолокова (2001). *Концепція професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя*. Видавництво «Світ», Львів

⁴И.П. Якобсон (1980). *Интеграционные процессы в высшей школе*. Москва.

4. Підібрати спеціально проаналізований музичний матеріал з урахуванням психофізичних особливостей навчання кожної аномальної категорії дітей.

Як відомо, головним завданням художньо-естетичного виховання школярів є формування зацікавленого, проникливого художньо-образного сприймання музичних творів, а у дітей з особливими потребами адекватного авторському задуму⁵.

Відомі вчені-педагоги (Д. Кабалецький, О. Апраксина, Б. Неманський, В. Сухомлинський та баг. ін.) відмічають, що ядром дитячої творчості є емоційна насиченість сприймання. До свідомості дітей необхідно довести, що мистецтво різних жанрів всіх часів уособлює в собі певні уявлення про людину, її ідеали та визначає її духовний світ. В розробці планів-уроку музики необхідно щоб студенти дотримувались головної мети – навчити дітей сприймати прекрасне в музиці, розуміти її характер, художньо-образний зміст.

Враховуючи ці думки, перед студентами вже на перших практичних заняттях необхідно ставити завдання художньо-творчої інтерпретації музичних творів та доступної для різних категорій дітей подачі цього матеріалу (з урахуванням особливостей музичного сприймання).

Методична підготовка студентів спрямується також на роботу з учнями різних вікових категорій (початкового шкільного віку, підліткового та старшого шкільного віку). Вона набуває нового забарвлення, оскільки зумовлена намаганням учнів осмислити серйозні, важливі проблеми людського життя, формування власної системи цінностей і смаків.

Варто підкреслити й таку особливість методичної підготовки студентів: продумуючи тематику занять з музики, добираючи художній матеріал для співставлення і проведення аналогій з іншими видами мистецтва, вони повинні враховувати загальний настрій творів, почуття й переживання, які містяться в них. Зовсім не припустимо орієнтуватися тільки на схожість назв у різних творах мистецтва, як це іноді зустрічається у деяких методичних розробках або, навіть у програмах з художньо-естетичного виховання. Це не доцільно тому, що одна і та ж назва та багатофункціональність засобів художньої виразності може викликати безліч емоційних станів і відношень до неї, в залежності від психолого-

⁵ Г. Шевченко (1985). *Эстетическое воспитание в школе*. Київ; Шмит Ф.И. (1985). *Искусство. Основные проблемы теории и истории*, Ленинград.

фізіологічних характеристик кожного суб'єкта діяльності. Якщо їх не враховувати, то це може призвести до руйнуванню художніх образів або їх неадекватному сприйманню.

На практичних і семінарських заняттях студенти вчаться розвивати естетичні почуття школярів у двох напрямках: перший передбачає їх диференціацію, що зумовлено досить обмеженим “емоційним полем” молодших школярів, в якому перебувають дві основні емоційні характеристики музичного твору – “веселий” та “сумний”. У зв'язку з цим студенти готують завдання на порівняння художніх творів із загальною емоційною модальністю, але різними емоційними станами (наприклад, для характеристики художніх образів знайти відповідні слова: весело, святково, піднесено, блискуче, бадьоро, легко, дзвінко, або: сумно, похмуро, печально, спустошливо, тужливо, зловісно тощо). Такі слова можуть бути подані у таблицях як зразок і слугування студентам орієнтирами. Подібні завдання використовуються для аналізу дитячої продуктивної творчості; коли діти відображають свої враження й почуття відповідними колярами, лінією, звуком, словом.

Другий напрямок спрямований на поглиблення емоційного сприйняття учнів. Така якість почуттів називається амбівалентною (суперечливою, контрастною). Вона ґрунтується, насамперед, на подоланні обмеженості в розумінні понять “естетичне” й “моральне”, бо для школярів, бо для школярів добрий образ часто здається гарним, а злий – страшним.

Інтегровані знання, вміння навички студенти одержують під час розгляду репродукцій картин, слайдів, прослухування поетичних та музичних творів.

Складні завдання встають перед студентами щодо розвитку творчої активності дітей, яка є неодмінним компонентом кожного етапу розробки шкільної програми і передбачає наступні види дитячої творчості:

- у молодших класах – ліплення, малювання, створення власних казок, художніх поробок, музичних імпровізацій, пластичних етюдів;

- у середніх і старших класах ще додаються (окрім зазначених): рецензії на відвідування концертів, спектаклів, виставок, написання рефератів, створення оповідань, віршів та ін.. Тому проблема дитячої творчості на практичних заняттях розглядається у таких аспектах:

- специфіка творчого процесу у дітей різного віку;
- критерії оцінки дитячих робіт;
- принципи керівництва дитячою художньою діяльністю.

При цьому ми враховували теоретичні положення Бакушинського та І. Шміта щодо необхідності спиратися під час навчання дітей на довершені зразки їх творчості, як на естетично орієнтовані еталони.

Для розв'язання цих завдань студентам пропонується аналіз дитячих творів за таким планом:

- який настрій твору і які почуття він викликає;
- які особливості твору (матеріал, фарби, форма, колорит, ритм тощо);
- основні засоби художньої виразності;
- художній образ твору (я єдність художнього задуму, форми, декору та ін..).

Цей план може служити студентам й далі, у майбутній діяльності. У головних рисах він дає можливість оцінювати художні твори з позиції обраного змісту та з позиції якості мистецтва.

Узагальнюючи викладені положення, можна констатувати, що оптимальною основою організації навчання студентів багаторівневого спілкування з творами мистецтва, яке ґрунтується на вільному виборі художньо-творчої діяльності і в якій кожний студент може себе найкраще проявити. Цьому сприяє включення нових педагогічних технологій. Котрі віддзеркалюють сучасний рівень педагогіки музичного мистецтва.

Конкретизація організаційних форм і засобів навчання дозволила розробити модель практичної художньо-естетичної підготовки студентів, яка представляє сукупність взаємозв'язаних між собою компонентів:

- здобуття комплексу художньо-естетичних, психолого-педагогічних, спеціальних психолого-педагогічних знань;
- формування вмінь застосовувати ці знання у навчально-виховному процесі в школі;
- врахування предметної галузі, у якій спеціалізується майбутній учитель;
- врахування особливостей музичного сприймання кожної категорії дітей з особливими потребами.

Дослідження показало перспективність знайдених підходів до аналізу проблеми і дозволило накреслити подальші наукові пошуки її вивчення у процесі професійної підготовки майбутніх учителів музики для загальноосвітніх спеціальних шкіл різних типів.

Література.

1. Андрущенко В.П. (2004). *Мистецька освіта в системі формування педагога XXI століття*, «Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова», Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти, Вип. 1 (б), Видавництво НПУ, с. 3-5.
2. Бондар В.І. (2005). *Проблеми корекційного навчання у спеціальній педагогіці*. Навчальний. Посібник, Видавництво «Наш час».
3. Шевченко Г. (1985). *Эстетическое воспитание в школе*. Київ.
4. Шмит Ф.И. (1985). *Искусство. Основные проблемы теории и истории*, Ленинград.
5. Щолокова О.П. (2001). *Концепція професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя*. Видавництво «Світ», Львів.
6. Якобсон И.П. (1980). *Интеграционные процессы в высшей школе*. Москва.